

BÖLÜM I

KAÇ TANE ŞEY VAR?

Dünyada kaç tane şey var? Bana kaç çocuğum olduğunu sorarsanız, size hemen yanıt verebilirim: üç. Ofisimde kaç tane kitap olduğunu sorarsanız, saymam gerekse de size söyleyebilirim. Kaç yaşında olduğumu dakikasına kadar sorarsanız, anneme tam olarak ne zaman doğduğumu sormam gerekse de hesaplayabilirim. Vücudumda kaç hücre olduğunu sorarsanız, bir biyoloğa danışmam gerekir ve kilom gibi faktörleri de hesaba katarak bu soruya sadece yaklaşık bir yanıt verebilirim. Peki, 'Bu dünyada toplam olarak kaç tane şey var?' sorusuna yanıt verebilir miyiz? En azından prensipte hepsini sayabilir veya hesaplayabilir miyiz? Ve eğer kesin sayıyı veremiyorsak, en azından yaklaşık bir yanıt verebilir miyiz?

ŞEYLER VE ONLARIN TÜRLERİ

'Dünyada kaç tane şey var?' sorusunu çözümsüz, kafa karıştırıcı, anlamsız veya direkt olarak saçma buluyorsak, bunun nedeni dünyanın bu soruya makul bir yanıt verilemeyecek kadar büyük olması mıdır? Eğer öyleyse, daha basit bir soruyu ele alalım: Çalışma odamda kaç tane şey var? Burada yapmam gereken tek şeyin etrafa bakıp saymak olduğunu düşünebiliriz. Kitaplarımı sayarak başlayabilirim. Ama şimdi bu kitaplardan birini elime alırsam, her bir sayfayı ayrı ayrı mı saymalıyım? Peki, her sayfadaki kelimeleri de saymalı mıyım? Koltuğum bir şey mi, iki şey mi (örneğin ahşap iskelet ve minder) yoksa birçok şey midir? Masam bir şey mi yoksa parçalarına ayrılabilen üst kısmı ve dört ayaktan oluşan beş şey midir? Bu soru, aklimızda *ne türden şeyler* olduğunu açıkça belirtmeden yanıtlanamaz.

Eğer *kitaplar* veya *sandalyeler* veya *masalar* –ya da *kitap*, *sandalye* ve *masaların* (hepsini bir arada ele alırsak)– kastediliyorsa, o zaman en azından prensipte veya yaklaşık olarak size yanıt verebilirim. Ancak, bu şekilde açıkça belirtilmeksizin toplamda kaç tane şey olduğunu sormak, yanıtı yoksun bir soru gibi görünmektedir.

Peki, o hâlde, bu soru anlamsız mıdır? Belirli bağlamlarda, bu soru gerçekten anlamlı olabilir. Evi taşıdığımı ve fiyat teklifi almak için bir nakliye şirketini aradığımı düşünün. Odaları tek tek gözden geçirirken, çalışma odamda kaç tane eşya [*things*] olduğu soruluyor. Buna şöyle yanıt verebilirim: ‘Yaklaşık 1.000 kitap, bir masa, üç sandalye, bir kanepa, bir koltuk, iki dosya dolabı, bir sehpa ve beş tane saksı bitkisi var.’ Odada (hepsini topladığımda) 1.014 eşya olduğunu söyleyerek durumu özetlemek yanıltıcı olur; fakat bu uygun bir yanıttır. Ancak bu, böyle bir soruya yanıt verirken *ne tür şeyleri* [*things*] kastettiğimizi açıkça belirtmemiz gerektiği hususunu pekiştirmektedir. Nakliyecinin ‘şeyler’ derken kastettiği ister tek tek ister kutulara paketlenmiş olsun, taşınması gereken tüm fiziksel nesnelerdir. Bu soruya yanıt verirken, fiyat teklifi sunulabilmesi için ilgili eşya türlerini belirtmem gerekir; sözgelimi kitaplarım için kaç kutuya ihtiyaç olacağının hesaplanabilmesi için bu gereklidir.

O hâlde bağlam, ‘Kaç tane şey var?’ şeklinde sorulduğunda, ne türden şeylerin kastedildiğini çoğu zaman açıklığa kavuşturabilir. Aksi takdirde, bir kişinin söyleyebileceği tek şey ‘Bu, “şey” ile ne kastettiğinize bağlıdır’ olur. Bu da neyi kastettiğini açıkça belirtme yükümlülüğünü soru soran kişiye yükler. Şimdi daha genel olan ‘Dünyada kaç tane şey var?’ sorusuna dönersek, böyle bir soruya, yanıt verilebilecek kadar açık bir anlam kazandırabilecek bir bağlamanın tam olarak ne olabileceğini görmek zordur. Ancak bu sorunun gerçekten bir anlamı olacaksa, ne tür şeylerin kastedildiğinin (atomlar, moleküller, kimyasal elementler?) açıkça belirtilmesi gerekir ve bu da çok önemli bir noktadır.

Bu, felsefede ‘analiz’in aldığı bir formu hâlihazırda örneklemiştir. Belirli bir soruya nasıl yanıt verileceği o anda belli değilse, o zaman bu sorunun olası anlamlarını açıkça belirlememiz

gerekir. Belki de bağlamı anlayarak kastedilen veya ilgili anlamı bulabiliriz; ancak bu anlamı bulamazsak ve sorunun neden sadece anlamlı *göründüğünü* açıklamak istersek, o zaman sorunun bir yanıtının olduğu olası bağlamları *hayal etmemiz* gerekebilir. Ancak, bu olası bağlamların hiçbirinin fiili bağlam olmadığını tespit ettiğimizde, bu durumda, sorunun anlamsız ve dolayısıyla yanıtlanamaz olduğu sonucuna varmaya hakkımız olur. Salt bir sözcük formu olarak anlaşıldığında, herhangi bir sorunun birden fazla olası anlamı olabilir ve ilgili olanları ayırt etmek için analiz gereklidir. Burada söz konusu olan ‘analiz’, hâlihazırda verilmiş olan bir şeyi basitçe ‘parçalara ayırma’ gibi kaba bir anlamda değil; tüm ilgili olasılıkları açıkça belirleme anlamında, hayal gücü gerektiren bir süreçtir. Analiz, çoğunlukla, düşünüldüğünden çok daha yaratıcıdır.

GOTTLOB FREGE’Yİ TANIYALIM

Gottlob Frege (1848-1925) günümüzde analitik felsefenin başlıca kurucularından biri olarak yaygın bir biçimde kabul edilmektedir. Almanya’nın kuzeydoğusundaki Mecklenburg sahilinde bulunan Wismar şehrinde doğan Frege, Jena ve Göttingen üniversitelerinde eğitim görmüş ve akademik kariyerinin tamamını Jena Üniversitesinde matematik öğreterek geçirmiştir. Onun temel ilgi alanı matematiğin ve özellikle de aritmetiğin doğası üzerineydi. Sayılar nedir ve aritmetik bilgisini nasıl ediniriz? Bu sorulara yanıt verme girişimi, Frege’yi bir matematikçi olduğu kadar bir filozof da yapmıştır. Onun yanıtı ifade edilmesi bakımından kolaydır, ancak gerekçelendirilmesi (Frege’nin de ağır bedeller ödeyerek göreceği üzere) çok daha zordur; bu yanıtın açıklanması ise gerekçelendirilmesindeki kadar olmasa da zordur; yine de bu bölümde elimden geleni yapacağım. Frege’ye göre aritmetik, özü itibarıyla mantığın bir biçimidir –ki bu görüş, sonradan ‘mantıkçılık’ olarak adlandırılmaya başlanmıştır– ve sayılar bir tür mantıksal nesnedir. Bunu gösterebilmek için Frege’nin, mantık kuramını geliştirmesi gereki-